

RhetoricaScandinavica

Online, vol 27 / 2023

**TEMA:
Retorik utan gränser**

Tidskrift för skandinavisk retorikforskning
Nr. 87 - 2023

Rhetorica Scandinavica

retorikforlaget.se

Huvudredaktör Eirik Vatnøy
eirik.vatnoy@iln.uio.no

Redaktion Janne Lindqvist
Øyvind Ihlen
Sine Nørholm Just

Redaktionsråd

Kjell Lars Berge, Oslo	Christine Isager, København
Otto Fischer, Uppsala	Christian Kock, København
Jonas Gabrielsen, Roskilde	Marie Lund, Aarhus
Marie Gelang, Örebro	Brigitte Mral, Örebro
Lennart Hellspong, Södertörn	Anders Sigrell, Lund
George Hinge, Aarhus	Jan Svennevig, Oslo
Elisabeth Hoff-Clausen, København	Orla Vigsø, Göteborg
Jens Elmelund Kjeldsen, Bergen	

Beställ/bestil På Retorikförlagets hemsida kan du beställa nummer från Rhetorica Scandinavicas arkiv:
www.retorikforlaget.se

Administration Retorikförlaget AB, Drottninggatan 30, S-252 21 Helsingborg, Sverige
rhetorica@retorikforlaget.se · www.retorikforlaget.se

**Kontakt:
Danmark** Sine Nørholm Just, Institut for Kommunikation
og Humanistisk Videnskab, Roskilde
Universitet, Universitetsvej 1, Bygning: 40.3, 4000 Roskilde
Tel. +45 4674 3363, sinenjust@ruc.dk,

Norge Øyvind Ihlen, Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet
i Oslo, Postboks 1093 Blindern, 0317 Oslo
Tel: +47 22850422, oyvind.ihlen@media.uio.no

Sverige & Finland Janne Lindqvist, Litteraturvetenskapliga institutionen, Uppsala
Universitet, Box 632, 751 26 Uppsala
Tel: +46 (0)18-471 2960, janne.lindqvist@littvet.uu.se

© Författarna & Retorikförlaget AB 2023.

Alla rättigheter förbehålles. Kopiering utan förlagets medgivande är förbjuden. Gäller även för undervisningsbruk.

Ansvarig utgivare enligt svensk lag: Peter Ström-Søeberg
ISSN 1397-0534 (print) / 2002-7974 (online)

<https://doi.org/10.52610/CMUC2085>

Mats Landqvist

Introduktion: Retorik utan gränser

Introduktion s 9-14

Laurie E. Gries

Rhetorical Data Studies: A Methodology for doing Scholarly Activism through Data Advocacy

This article by Laurie Gries extends a keynote talk given at the 2022 Nordic Conference on Research in Rhetoric. In this piece, Gries describes a data advocacy project called The Swastika Counter Project that she has been working on for five years to help account for the swastika's contemporary circulation and consequentiality in the United States. In addition to discussing the digital research method called iconographic tracking that she adapted for this research, Gries introduces a methodology she calls rhetorical data studies, which, she suggests, can be useful for negotiating the rhetorical politics of accountability that are always involved in doing data advocacy work in ethical and just ways. Gries ultimately challenges rhetoricians across both sides of the Atlantic to take up rhetorical data studies to confront the intensification of discrimination, harassment, and intimidation currently being felt within and across local, national, and transnational borders.

Abstract s 5 · Artikel s 15-34

Jon Viklund

Ritualisering i svensk politik. En retorisk studie av sociala dramer och politiska gemenskapsritualer

Artikeln undersöker ritualisering i svensk politik. Den politiska rapporteringen är till en inte oväsentlig del upptagen med politikernas symboliska handlingar, ofta strategiskt iscensatta av aktörerna själva: politiker visar upp sig deltagande i gemensamma måltider, ute på resa, i naturen. Symboliska handlingar får även en betydande roll i samband med kriser och skandaler, som i regel resulterar i dramer med upprepade handlingsmönster. Studien syftar till att demonstrera sådana mönster och peka på bakomliggande motiv. Den inleds med en diskussion av ritualbegreppet och presenterar termer som socialt drama, liminalitet och mimetiskt begär. Den avslutas med en diskussion om de legitimerande ritualer som präglar konstitutionen av politiska koalitioner i Sverige under de senaste åren.

Abstract s 6 · Artikel s 35-52

Patrik Mehrens

Borgfreden – ett socialt drama med rituella inslag

En återkommande företeelse i svensk politik är den så kallade borgfreden, när de politiska partierna mot bakgrund av en kris – till exempel ett krig, en pandemi eller ett mord på en politiker – tillfälligt avvecklar de politiska stridigheterna och ställer sig bakom en till synes enad front. Borgfreden är retoriskt intressant eftersom den tvingar politikerna att iklä sig nya roller och delvis omdefinierar spelreglerna för den politiska kommunikationen, samtidigt som konflikterna lever kvar under ytan. Genom kombinationen av politisk samförståndskultur, rolltagande och latent konflikt kan borgfreden betraktas som ett socialt drama med rituella inslag, där politikernas sätt att språkligt navigera blir särskilt intressant. I

följande artikel ges några exempel på hur svensk politisk retorik tagit sig uttryck under perioder av borgfred från första världskriget fram till idag. En slutsats är att borgfreden fungerar som en övergångsritual där en av funktionerna är att upprätthålla den politiska kulturens konfliktdimension.

Abstract s 7 · Artikel s 53-71

Iben Brinch

Etos i skrift, sak og sjel

– tanker om skrivning som karakterskaping

Lange, drøye skriveprosesser åpner ikke bare en mulighet for å forme og finpusse etos med tanke på et endelig mål om å vinne frem med et budskap, prosessene gir også anledning til å utvikle karakteren til forfatteren. Skrivning overskrider grensene mellom etos forstått som bevismiddel og etos forstått som den bakenforliggende karakteren til den som skriver. Grenseoverskridelsen skjer fordi skrivning utvider det kairotiske rommet for retorisk ytring, slik at estetiske utprøvinger og etiske overveielser får plass. Naturligvis ligger en helt vesentlig del av kraften i etos i valget av saken du skriver om, og innholdet i teksten. Enhver sak vil smitte av på og sette rammer for den enkeltes sjel, mens prosessen med å forme den retoriske diskurs vil skjerpe den og gi den et uttrykk. Å forme etos tekstuell er å transformere etos, og teksten som står igjen, etterlater spor etter forfatteren og demonstrerer skrivningens mulige utviklingsrom for leseren.

Abstract s 8 · Artikel s 72-88

Recensioner

Frederik Appel Olsen anmelder *The Virtues of Green Marketing: A Constructive Take on Corporate Rhetoric*. Erik Bengtson og Oskar Mossberg, s 89-94

John Magnus R. Dahl anmelder Christian Kock og Marcus (red): *Rhetorical Argumentation: The Copenhagen School*, s 95-100.

Abstract

RhetoricaScandinavica, ISBN 2002-7974

No 87, 2023, pp 35-52, Publisher: Retorikförlaget AB

 <https://www.doi.org/10.52610/rhs.v27i87.294>

Author Jon Viklund, Uppsala University

 <https://orcid.org/0000-0002-3118-4661>

Title Ritualization in Swedish Politics. A Rhetorical Study of Social Dramas and Political Community Rituals [”Ritualisering i svensk politik. En retorisk studie av sociala dramer och politiska gemenskapsritualer”].

Abstract The article examines ritualization in Swedish politics. Political journalism and political commentary is, to a significant extent, occupied with the symbolic actions of politicians, often strategically staged by the actors themselves: politicians show themselves participating in communal meals, out on a trip, in nature. Symbolic actions also play a significant role in connection with crises and scandals, which usually result in dramas with repeated action patterns. The study aims to demonstrate such patterns and point to underlying motives. It begins with a discussion of the concept of ritual and introduces terms such as social drama, liminality and mimetic desire. It concludes with a discussion of the legitimizing rituals that characterize the constitution of political coalitions in Sweden in recent years. The article shows how rituals and social dramas function as a way of dealing with the crises that characterize politics, both mimetic crises and tendencies towards excessive polarization.

Keywords rhetoric, politics, ritual, social drama, liminality, mimetic crisis

*Jon Viklund är universitetslektor i retorik, verksam vid Institutionen för litteraturvetenskap och retorik, Uppsala universitet.
0000-0002-3118-4661 / jon.viklund@littvet.uu.se*

Jon Viklund:

Ritualisering i svensk politik

En retorisk studie av sociala dramer och politiska gemenskapsritualer

Artikeln undersöker ritualisering i svensk politik. Den politiska rapporteringen är till en inte oväsentlig del upptagen med politikernas symboliska handlingar, ofta strategiskt iscensatta av aktörerna själva: politiker visar upp sig deltagande i gemensamma måltider, ute på resa, i naturen. Symboliska handlingar får även en betydande roll i samband med kriser och skandaler, som i regel resulterar i dramer med upprepade handlingsmönster. Studien syftar till att demonstrera sådana mönster och peka på bakomliggande motiv. Den inleds med en diskussion av ritualbegreppet och presenterar termer som socialt drama, liminalitet och mimetiskt begär. Den avslutas med en diskussion om de legitimerande ritualer som präglar konstitutionen av politiska koalitioner i Sverige under de senaste åren.

Äntligen satt Jimmie Åkesson vid lunchbordet. Ungefär så måste sympatisörer uppfattat den händelse som utspelade sig i juli 2019 när nyheten spreds att Ebba Busch hade bjudit Sverigedemokraternas partiledare på ”köttbullslunch”. Det var en manifestation av en politisk förskjutning som tre år senare skulle visa sig i ett utvecklat regeringssamarbete efter valet 2022 där Sverigedemokraterna blev den nödvändiga garanten för en ny borgerlig regering. Men 2019 var SD fortfarande inte accepterat som ett parti som andra. Bara året innan hade Buschs företrädare på partiledarposten beskrivit SD som ett främlingsfientligt parti som försöker bli ”rumsrent” genom att ”skylta över den bruna färgen” (Stenberg, 2019). Måltiden, denna till synes ickedramatiska vardagshandling, hade alltså större implikationer. Den innebar ett offer från Buschs sida, som visade sig i den

skarpa kritik som följde, men kan samtidigt, som Åkesson själv antyder i en intervju, sägas ha fått en avgörande betydelse för förändringen av den svenska blockpolitiken (Björkman, 2019).

Det politiska livet är på ett genomgripande sätt ritualiserat. Det manifesteras mest uppenbart genom händelser som riksdagens öppnande, Almedalsveckan, valrörelsens dramatiserade debatter, eller genom presskonferenser vid avgångar där vi kan se hur handlingsmönster upprepar sig enligt en kulturellt förankrad logik. Men också i mediala kriser, i politiska ”affärer” och ”skandaler”, liksom i legitimerande handlingar som i exemplet ovan. Det tycks finnas ett kollektivt behov av att gestalta och tolka skeenden i politiken som ett drama, med kriser, förhandlingar och upplösningar där aktörer antar vissa typiska roller. Politikens framträdanden i dessa dramer kan många gånger vara strategiskt beräknande, men i hög grad framträder de här snarare som aktörer i ett större drama som de mer eller mindre aktivt själva styr över.

Syftet med denna artikel är att presentera ett begreppsligt ramverk för att studera en sådan symbolisk sida av politiken. Hur gestaltar sig den politiska ritualen, och vilken social funktion fyller den? Jag vill alltså ringa in en antropologisk meningsdimension i politiken, delvis för att testa produktiviteten i ritualen som analytiskt begrepp, delvis för att integrera det i en bredare beskrivning av den politiska epideiktiken. Politisk kommunikation handlar ju till stor del inte om deliberation – debatt om vilka politiska förslag som är bäst ägnade att lösa samtidens problem – utan om etablerande av värderingar, identiteter och att skapa gruppgemenskaper, eller tvärtom att förstärka politiska rivaliteter. När Busch delade måltid med Åkesson var det en symbolisk manifestation av gemensamma intressen och värden, alltså inte bara en fråga om sakpolitik – migrationspolitiken – utan också om det faktum att SD nu skulle betraktas som ”rumsrent”.

Ritual och socialt drama

Ett rituellt perspektiv på politiska handlingar ramar in våra erfarenheter av en politisk situation i en större kulturell ordning. En av ritualens grundläggande funktioner har traditionellt sett varit att återskapa en sådan social eller kosmisk ordning i en annars kaotisk värld. Livet präglas av kriser och ritualen fungerar som en hjälp att hantera sådana omställningar. I politikens värld kan den legitimera omställningar i maktinnehav, men också hjälpa oss att manifesteras konflikter på ett symboliskt plan så att de inte utmynnar i våld (Kertzer, 1988, s. 127 f.). Ritualen förstås vanligtvis som ett slags ”standardiserat, institutionaliserat beteende med symbolisk innebörd” (Nationalencyklopedin) där symbolerna är det som förankrar ritualen i djupare liggande allmänna föreställningar och värderingar. Den har av många behandlats som ett sätt för människan att hantera social förändring genom handlingar som vi inte i första hand kan förstå genom deras rationella motivering eller i relation till den moderna tekniska utvecklingen, utan genom en kulturellt förankrad dramatisk logik och traditionella föreställningar (Bell, 2009, s. 19–29; Turner, 1982, s. 79 f.).

Enligt Arnold van Gennep är alla ritualer att betrakta som *rites de passage* och gestaltar övergången från en social ordning till en annan. I Genneps inflytelserika modell ingår tre stadier: separation, liminalitet och inkorporering. Det första stadiet framställer en separation från den gängse ordningen i tid och rum, det andra – det liminala, övergångsstadiet – ofta en vändning av ordningen med lek och nya symboliska uttryck, och det tredje ett återinträdande i den gängse ordningen fast med en ny social status (Gennep, 2019, s. 10–13). Även om samtliga stadier teoretiskt sett ingår i alla ritualer så har de olika stor betydelse: begravningsritualer är i huvudsak separationsritualer, i initiationsritualer läggs betoning på det andra, liminala stadiet, och i en ritual som giftermål det tredje.

Victor Turner utvecklade van Genneps modell, särskilt intresserad av det liminala stadiet. Om de sociala positioner som inrättas i en politisk-kulturell ordning formar samhället, hur ser den ”anti-struktur” ut som spelas upp när denna ordning ruckas? (1970, s. 93–111) Frågan har en stor betydelse för vår förståelse av den politiska retoriken som i hög grad präglas av de återkommande kriser som framställs i media. Turner förstod dessa sociala processer narrativt och beskrev dem som ”sociala dramer”, indelade i fyra stadier: *breach* (normbrott), *crisis* (kris), *redress* (återställande), och därefter antingen *reintegration* (återintegrering) eller *recognition of schisms* (permanent splittring) (1982, s. 68). Turner studerade inte bara ”primitiva” kulturer utan använde också den antropologiska teorin för att förstå samtidens moderna liv. I likhet med semiotiken beskriver teorin hur symboler genereras i sociala processer. Ritualen gestaltar konflikter i form av just sociala dramer, som ska förstås som ett sätt att hantera sociala spänningar: ”From this standpoint the ritual symbol becomes a factor in social action, a positive force in an activity field. Symbols, too, are crucially involved in situations of societal change – the symbol becomes associated with human interest, purposes, ends and means, aspirations and ideals, individual and collective whether these are explicitly formulated or have to be inferred by from the observed behavior.” (1982, s. 22) Därmed kan Turners ritualteori också fungera som en beskrivning av den bearbetning av dynamiska symbolsystem som vi ser i det politiska livet.

Ett exempel på Turners sociala drama kan hämtas från en samtida politisk händelse. Som ett av många efterspel till riksdagsvalet 2022 utspelade sig i november samma år ett drama med de så kallade samarbetspartierna när Liberalernas partiledare Johan Pehrson uttalade sig nedsättande om SD, den sittande regeringens stödparti, under ett partiinternt möte (Gullberg, 2022). SD är ”extrempopulistiskt”, deras historia en ”brun sörja”, vitboken ”tafflig” och flera av förslagen till Tidöavtalet ”sjuka”. Denna beskrivning uppfattades av många som ett brott mot det avtal som hade upprättats som statuerade att partierna skulle ”uppträda med värdighet” och ”tala respektfullt om varandras centrala företrädare” (Tidöavtalet, 2022, s. 3). Detta normbrott ledde till en kris och en ökad spricka mellan partierna och ett ökat medialt tryck på regeringskonstellationen. Krisen visar fram dramats olika roller: de oppositionella liberalerna, de hetsigare SD-politikerna, oppositionen som eldar på med nedsättande och ironiska kommentarer, liksom de verkliga maktrelationer som ligger bakom skeendet. Liberalernas underläge gentemot SD demonstreras

tydligt: medan Åkesson står över konflikterna tvingas Pehrson till krumbukter för att förklara sig. Krisen dramatiseras också via olika tolkningar av skeendet. Vad har L sagt till SD efter Pehrsons uttalanden? L beskriver dessa som "beklaganden", SD som "orsäker" (Olsson, 2022; Helmersson, 2022). I den redressiva fasen återställs ordningen genom de centrala aktörernas handlingar. Enligt ett vanligt medialt mönster utspelas en offentlig ritual där Pehrson tvingas infinna sig till intervjuer för att försvara sig. Pehrson och hans partikamrater i ledningen omformulerar sin inställning så att den fungerar i den politiska ordning L måste anpassa sig till: "det finns en dialog"; "det finns delar som vi inte hade..."; "SD har lagt detta bakom sig och det gör vi också". Positionerna förskjuts till det okontroversiella, att det är SD:s förflutna som är kontroversiellt, och problemet kan över huvud taget bortförklaras med att "jag [Pehrson] har ett mustigt språk" (Agenda, 2022). Liberalernas företrädare retirerar alltså till det språk som uppfattas som korrekt i samarbetet. I denna ritual offerar Pehrson genom sitt agerande sin auktoritet, vilket räcker för att sätta stopp för krisen. Dramat löses upp – frågan har L lagt "bakom sig" som de beskriver det – men det blir tydligt hur splittringen mellan de två partierna inte löses utan tvärtom permanentas.

Denna enkla beskrivning av det drama som utspelade sig motsvarar det Turner betecknar som dramats indikativa modus, som den faktiska informationen om *det som är*. Det sociala dramat är i den meningen enkelt och utvecklas utifrån de problem som styr den så kallade medielogiken: *Menar du att SD är en brun sörja? Har ni sagt förlåt?* Det går därmed att sätta punkt för det sociala dramat, bara dessa frågor får tillräckliga svar, men samtidigt har ett annat slags medialt drama satts i rullning. Turner beskriver det senare som dramats subjunktiva modus och betecknas av det indeterminerade, det möjliga och hypotetiska. Han lägger lika stor vikt vid dessa "cultural performances" och framföranden som genereras av det sociala dramat och som kritiskt reflekterar över det. Man kan tänka sig en spiral där det sociala dramat har sin gång i medierna och som sätter igång en rad responser och kulturella uttryck på sociala medier, i form av satir och liknande vilket fungerar som en ohämmad rituell bearbetning av det sociala dramat. Med Turners ord: "In so far as it is 'dramatic', a ritual contains a distanced and generalized reduplication of the agonistic process of the social drama" (1982, s. 81). När Sveriges radios "Public Service" spelar upp en satirisk fantasi över hur samtalet mellan "Grill-Johan" och Åkesson utspelades (2022) omvandlas det sociala dramat till underhållning och som en av många fantasier om det politiska spel som ständigt möter oss. Sådana efterverkningar av dramat kan uttryckas som lekfulla parodier, ironiska kommentarer på sociala medier eller som protester och kan med Turners begrepp beskrivas som dramats andra dimension: om det sociala dramat betecknar den gängse strukturen för att hantera störningar av ordningen, fungerar det mer oreglerade mediala dramat som dess "anti-struktur" (1982, s. 82–84).

Båda dessa modus, eller nivåer, kan sägas fylla en rituell funktion. Det sociala dramat är i striktare mening styrt av de normer som gäller i samhället och bestäms av etablerade roller och hierarkier – Turner beskriver denna sociala kraft som *so-cietas*. Etablerade ceremonier som exempelvis riksmötets öppnande i riksdagen är

de tydligaste exemplen på denna ordning, men därtill måste också läggas, som förelagits, de relativt institutionaliserade mediala dramer som återkommer för att reglera olika typer av brott mot den gängse ordningen. Den andra nivån fungerar just som en anti-struktur, en liminal ritual som ställer den etablerade ordningen på ända, där det låga ifrågasätter det höga samtidigt som den etablerar en mer djupgående social kraft, *communitas*. Denna kraft uttrycker enligt Turner det grundläggande mänskliga band utan vilket ett samhälle inte skulle kunna existera (1969, 97). Med dagens mediala situation finns det ett närmast oändligt utrymme för en sådan social bearbetning.

Med det antropologiska makroperspektivet kan vi alltså slutligen se två motsatta politiska tendenser. Å ena sidan en tendens till större ordning och det indikativa: etablering av makt, specialisering, byråkratisering, professionalisering, och en tendens att i det sociala dramat inordna utstickare i den ordningen. Å andra sidan ett allt större politiskt rum utanför den etablerade politiken, där de politiska företrädarna har en minskad status och där det finns ett obegränsat antal motberättelser till den etablerade ordningen.

Ritualens retoriska dimensioner

Så långt kan vi peka ut några retoriska drag hos ritualen. För det första så bearbetar den samhällsförändringar och kriser genom dramatiserande gestaltningar. Dessa dramer kan på ett övergripande plan beskrivas narrativt men kommer också till uttryck genom språkhandlingar. Johan Pehrsons självoffer avspeglades i språkval som visade hur han backade från en oppositionell och kritisk till en undergiven och defensiv position. Kenneth Burke beskrev motiv i språket som ”strategies for dealing with situations” (Burke, 1967, s. 296), och på samma sätt fungerar ritualiserade språkhandlingar, men då betraktade inte som individuella utan sociala handlingar som vi förstår i relation till ett tänkt kollektiv. Att studera ritualer handlar alltså om att se dessa uttryck som svar på en kris och samtidigt som en spegling av krisen och de samhällsförändringar som föranlett den.

Michael Carter har pekat på förbindelser mellan epideiktisk retorik och ritual. Båda har på senare tid erkänts som grundläggande former av sociala handlingar som kan stärka värden i ett samhälle liksom nya värderingar och identifikationer när ett samhälle står under förändring. Han ställer samman tre grundläggande funktioner hos ritualen – den genererar en viss form av kunskap, den konstituerar gemenskap och den ger en sorts existentiell vägledning – och menar att epideiktiken rentav först blir framgångsrik när den framträder som en ritual (Carter, 1991, s. 209–232). På ytan kan ritualen uppfattas som konserverande, som utförandeformer för att upprätthålla ordningen, och särskilt när den kommer till uttryck i återkommande ceremonier. Men de kan i många fall, som Turner påpekar, fungera generativt: nya betydelser skapas och nya förståelser av samhället genereras, samtidigt som de speglar de pågående samhällsförändringarna.

Ritualer kan alltså betraktas som retoriska fenomen eftersom de beskriver vissa typer av individuella handlingar som förkroppsligar och sätter i spel en uppsättning

kollektiva trosföreställningar och värderingar. Men att studera en ritual skiljer sig från att studera en handling från mera traditionella retoriska utgångspunkter, utifrån en specifik situation och bedömd som mer eller mindre övertygande i förhållande till en publik. Som Jørgen Podemann Sørensen uttrycker det är ritualer utformade för att verka direkt i världen, utan mänskliga ombud: ”The rhetoric of ritual is thus a rhetoric of efficacy, not a rhetoric of persuasion” (2003, s. 150 f.). Den politiska ritualen, såsom den beskrivs här, spelas upp i ett komplext medialt sammanhang med ofta oklara avsändare och med potentiellt många olika publik. Den skiljer sig därmed från traditionella ritualer som bröllop, helande ritualer och begravningar som lättare kan avgränsas för en analys och bedömas utifrån sin effekt. Men på samma sätt som till exempel en samisk nåjd kan misslyckas med att hela i en rituell akt så kan en sekulär, politisk ritual falla platt till marken och framstå som politiskt spel, eller rent av slå tillbaka mot deltagarna såsom falskspel och därför förstärka det problem som föranledde ritualen. Frågan i vilken mån en ritual uppnår en effekt är inte alltid meningsfull att ställa – ritualen är i alla händelser av intresse såsom en kulturell, politisk praktik och som symboliskt uttryck som åsyftar en viss ”magi” – men som kommer att visas är det i flera fall uppenbart att vissa politiska ritualer helt enkelt misslyckas. Vilka kan vara skälen bakom dessa misslyckanden? Har det skett förändringar i doxa eller habitus som inte integrerats i den rituella praktiken? Övertygar deltagarna inte i sina roller, eller exponeras ritualen för fel publik? Jag kommer att ta upp och utveckla dessa frågor nedan.

Ritualen i samtida politik

Den politiska ritulforskningen kan i stora drag inordnas under några gemensamma forskningsfrågor: Hur används ritualer i politiken för att etablera makt och inflytande? Hur skapar ritualen ordning i våra erfarenheter av politiken? Vad finns det för rituella praktiker som motverkar denna ordning och som ger utlopp för social förändring? De praktiker som inordnas här uppfattas vanligen som triviala och som politiskt spel, och diskuteras därmed sällan. Tidigare har intresset för politik som teater pekats på meningsfulla likheter mellan de två praktikerna (i Sverige, se exempelvis Holm, 1991), men inriktningen på dessa teatrala drag som just ritualer pekar också ut en mer specifik funktionalitet och ett antropologiskt sammanhang inom det politiska fältet.

Ritualens grundläggande socialiserande funktioner för att bland annat legitimeras politiska handlingar har lyfts fram av flera forskare, bland dem David I. Kertzer. Han definierar ritualen som ”symbolic behavior that is socially standardized and repetitive” (1988, s. 9). Det är snarare dessa beteenden, och inte de specifika argumenten i den rationella debatten, som skapar vår bild av politiken och hjälper oss att orientera oss i den och som genom starka känslor, på gott och ont, övertygar oss om dess riktighet (1988, s. 99 f.). Tidigare hade ritualen snarast betraktats som ett sätt att bevara status quo, men Kertzer ger exempel på också revolutionära praktiker där gamla ritualer manipuleras för att vända upp och ner på den politiska ordningen. Angela G. Ray har visat hur amerikanska kvinnor under rekonstruktionstiden

utförde röstningsritualer, och utförde därmed en argumentation genom en social handling som de i övrigt fränkandes rätten till (2007). Som hon också visat i sin forskning om amerikanska debattklubbar i det tidiga 1800-talet (Ray, 2004) är medborgarskap ofta förknippad med politiska ritualer hos bredare folklager.

Vare sig dessa handlingar utförs av gräsrotsrörelser, aktivister eller etablerade politiker är det uppenbart att formerna för dem och deras utförande är villkorade av samtidens mediasituation. Lokala protester kan forma globala rörelser som utvecklar rituella handlingar som förmedlas medialt. Om vi undantar de traditionella ceremonierna och fasta ritualer kopplade till stora kriser (se t.ex. Viklund, 2022), präglas samtidens politiska scen av ett mindre tryck från traditionerna och mer individualiserade symboliska uttryck. Traditionen återuppträffas konstant, tecken föds på nytt, imiteras, dupliceras, förskjuts (Balandier, 2005, s. 4, 14; Foret, 2010, s. 59). Klimatrörelsen är ett bra exempel på detta: unga intar platser och använder sina kroppar performativt i protestaktioner, marscher och andra symboliska manifestationer som sprids globalt (Grimes, 2003, s. 31 ff.; Butler, 2013, s. 118–124). När Greta Thunberg skolstrejkar för klimatet intar hon en plats mellan skolan och riksdagen, mellan det etablerade samhällets strukturer och den framtida utopin och utgör, med Sarah M. Pikes ord, ett exempel på ”ruptures in the social order” (2017, s. 132). Sådana rituella handlingar, som Turner vill kalla *liminoida* (alltså liknande de ovan beskrivna traditionella liminala fenomenen) utvecklas i marginalerna av de etablerade politiska processerna, är experimentella och kan i bästa fall förkroppsliga en växande social kritik (1982, s. 54 ff.).

Moderna medier ger förstås politiker en kanal till specifika väljargrupper, men de villkorar också den politiska kommunikationen: skapar kommunikativa mönster och vanor. Etablerade politiker verkar uppleva ett krav att ständigt kommunicera, vilket också vrider upp såväl tendensen till upprepning som innovation. François Foret menar att dessa moderna politiska ritualer är svaga och bräckliga. Politiker kan endast till en viss gräns själva styra över dem och är beroende av media, journalister, kommentatorer och allmänheten via sociala medier. ”They are both the organizers and the object of the spectacle” (Foret, 2010, s. 60). Politisk symbolik har samtidigt ”deinstitutionaliserats”, och i takt med en allt högre grad av personfixering har individen snarare än kollektivet hamnat i centrum för ritualen. Valrörelsen 2022 var mer än någonsin tidigare präglad av partiledarnas iscensättningar av sig själva, men de utspel och kampanjer på sociala medier som de enskilda partierna planerat strategiskt kan naturligtvis, och blir i regel, vända upp och ner när de diskuteras, kritiseras och parodieras i debatten.

Tidigare, och i första hand i amerikansk tradition, har forskningen om politiska ritualer inriktat sig på valrörelser och presidentvalskampanjer, den politiska period då politiker och kommentatorer lämnar den parlamentariska vardagen inför övergången till en ny politisk ordning. Bennet (1977) menar att retorik i valkampanjer bäst förstås utifrån pragmatiska och rituella faktorer, som på olika sätt förklarar motivationen bakom hur kandidater uttrycker sig kring policyfrågor och politiska motståndare. James R. McLeod visar hur kraften i presidentkampanjens retorik kommer från hur den politiska auktoriteten ritualiseras. Kampen mellan

kandidater tar formen av ”sociodramer” som bygger på väljarnas värderingar och fördomar och som under kampanjen momentant splittrar USA genom retoriska uttryck för enhet, splittring, ordning och kaos, för att sedan till slut komma till en ny enhet genom installationsritualen (1999).

Flera forskare menar att valkampanjen på detta sätt har liminala drag som bidrar till att långsiktigt skapa vår bild av det politiska och dess förutsättningar, och som spelar en viktig roll för politiker som vill få och behålla makt (t.ex. Herzog, 2011). Närmare bestämt kan en valrörelse sägas fungera som en *rite de passage* eller en initiationsritual. Politiker går från rollen att vara ”en av folket” till att vara en utvald politiker i det offentliga tjänst. Frederick H. Damon har visat att detta drama kan beskrivas som en rörelse från separation från den normala ordningen (politikern klär sig i folklig dräkt), och in i ett liminalt stadium där den normala ordningen vänds upp och ned (politikerna utsätts för provningar, lekar och tävlingar, de tar på sig nya roller). Slutligen inkorporeringen i den gängse ordningen, vilket infaller med regeringsbildning och nytt parlament (2003, s. 205). Valrörelsen fungerar så sett som ett lekfullt förstadium för att revitalisera demokratin. Turner beskriver den liminala fasen av den traditionella ritualen just så, som ”a transformative self-immolation of order as presently constituted, even sometimes a voluntary spargamos or self-dismemberment of order’ whence the normative social world can emerge revitalized” (1982, s. 83).

Det är av betydelse om valrörelsen, sedd som en sådan ritual, avslutas eller inte, det vill säga om den på ett ordnat sätt går in i inkorporeringsfasen eller om den stannar i den liminala och därmed fastnar i ett tillstånd av osäkerhet och strid vilket alltså i så fall blir en del av normaltillståndet. Sverige har av tradition haft ett system med relativt tydliga gränser mellan regeringsperiod och valrörelse (Nord & Strömbäck, 2018), men vi ser tecken på förändring i och med medialiseringen, nya marketingmodeller och ständiga opinionsundersökningar (Holtz-Bacha & Strömbäck, 2012; ”permanent kampanj”, Blumenthal, 1980), där politiker med egna kanaler i stort sett kan bedriva en lågintensiv valkampanj året runt. Ett uppskruvat debattklimat tenderar därmed att stanna kvar efter regeringsbildningen. Så har till viss del fallet varit efter valet 2022 med skarpa anklagelser om löftesbrott och ifrågasättande av SD:s oklara ställning i regeringsarbetet. Det innebär givetvis ett problem för den sittande regeringen, och det är alltså symptomatiskt att den nya statsministern, som i en frågestund i EU-parlamentet 17/1 2023, uppmanat oppositionspolitiker att inte ”fortsätta den svenska valrörelsen” (Kristersson, 2023).

Den mimetiska krisen

Kvarstår att teoretiskt reflektera över frågan om upprepning och imitation som kort berördes ovan i samband med den politiska marknadsföringen. Den franske filosofen René Girards teori om ”det mimetiska begäret” hjälper oss att reda i de motiv som kan ligga bakom ritualiseringen av det politiska livet. Som Patrik Mehrens tidigare visat kan denna teori vara fruktbar för att peka på retoriska förskjutningar i språket (2022, s. 121 ff.). Våra strävanden är egentligen inte våra egna, menar

Girard, utan vi imiterar varandras begär (2017, s. 41–68). Att vi härmar varandra är i sig inget problem – det är exempelvis så vi lär oss – men ju större likhet, desto större källa till rivalitet. Vägen ur dessa konflikter är i bästa fall en differentiering av subjekten och den efterliknade modellen i olika domäner, låt vara att denna symboliska manifestation av olikhet för en utomstående kan uppfattas som skenbar. Alternativt uppstår rivalitet och antagonism när subjektet och modellen inte kan uppnå sina begär samtidigt. En ”mimetisk kris” uppstår när det blir svårare och svårare att skilja rivalerna åt – de blir reducerade till endast rivaler och objektet som eftersträvas försvinner. I vissa fall utses ett offer, en syndabock som tillskrivs de egenskaper som kan ena de rivaliserande. Pehrsons beteende i det tidigare exemplet är en tydlig illustration av hur en mimetisk kris kan förstås och hanteras i politiken. Sedan Kristdemokraterna, Moderaterna och sedermera – på ett mera smärtsamt sätt – Liberalerna valt att inleda ett samarbete med SD skedde en snabb förändring av språkbruket. Partierna kom alltmer att efterlikna SD:s retorik om invandring och kriminalitet, och likaså förändrades drastiskt uttrycken för att beskriva SD. Pehrsons uttalande om ”brun sörja” fungerade därför som en differentiering av Liberalerna och de övriga samarbetspartierna, ett symboliskt självoffer som momentant satte stopp för den eskalerande krisen bland Liberalerna. Sådana handlingar kan knappast lösa den mera grundläggande mimetiska kris som präglar en tid, men kan lösa upp det sociala drama som tillfälligt genererats av krisen.

Girard menar att ritualer ofta spelar upp mimetiska kriser, med början i en störning av ordningen och med slut i ett slags offer. I vår samtid finns allt större förutsättningar för sådana kriser med tanke på begärsmekanismerna i sociala medier och nya konsumtionsmönster i allmänhet (2017, s. 41–68). I den politiska debatten ser vi många gånger en eskalering av konfliktnivån, men inte för att de ideologiska och politiska skillnaderna mellan partierna är för stora, utan för att de ligger för nära varandra. Det fanns i valrörelsen till exempel stora likheter i synen på brott och straff (det behövs hårdare straff), energipolitiken (öppning för kärnkraft) för att inte tala om Nato (inga partier drev frågan i valet). Partier och politiker lägger sig nära varandras politiska förslag och stil, sannolikt för att de i någon mening vill vinna det som uppfattas som den breda väljarbasen i mitten. Ibland beskrivs det, möjligen något oegentligt, för triangulering och kan gälla hållningar i konkreta saksfrågor eller identifikatorisk retorik (Åsard, 2014).

Valåret 2022 var som en sorts tävling i vem som kunde uttrycka den största närheten till medelklassen med lovsånger till ”Svenssonlivet” (Busch, 2022) liksom starka försvar för medelklassen för allt ”hån” den utsätts för (Pehrson, 2022). När Magdalena Andersson i likhet med flera andra partiledare talade om sin kärlek till Sverige, och lade till att det är ”dyrt att vara svensk”, kommenterade en av hennes huvudmotståndare, Ebba Busch, att det ju var rena kopior av hennes tal. Slitningarna tycktes därför öka som en kompensation för den mimetiska krisen. Under valrörelsens debatter kunde vi alltså, vilket kommenterades av politiska journalister och statsvetare (t.ex. Madestam, 2022), se en ovanligt hög konfliktnivå, flera gånger så upphettad att debattledarna hade påtagliga problem med att hålla ordning.

Koalitioner och gemenskapsritualer – lyckade och fallerade

Nu till en vanlig typ av iscensatt medial händelse: ritualen som konstituerar politisk gemenskap. Sverige har under de senaste åren sett många exempel på sådana ritualer i samband med försöken att etablera koalitioner och symboliska gemenskaper, något som har blivit alltmer laddat i takt med blockpolitikens kris under det senaste decenniet. Koalitioner har varit helt centrala i många parlamentariska demokratier, och särskilt viktiga i Sverige. Det finns olika vägar fram till politiska koalitioner, men inte sällan tycks det vara väsentligt för partierna att visa upp, att konstituera själva formerandet av den nya förbindelsen. Inom statsvetenskaplig forskning talar man om bildande av ”förvalkskoalitioner” som ett signaleringsverktyg till väljarna och som kan ha rätt stor betydelse för utgången, särskilt för små partier i dessa koalitioner (Teorell et al., 2020, s. 167).

Den tydligaste illustrationen av dessa ritualer är Alliansen (2004–2014), ett av de mest ”framgångsrika nationella samarbetena mellan politiska partier som förekommit i svensk historia” (Teorell et al., 2020, s. 166). ”Sammanhållningen var till en början så monumental att de nästan måste betraktas som ett parti”. Bilden av Alliansen som en sammansvetsad gruppering kom ur partiernas symboliska kommunikation, och dess bildande har blivit en svensk klassiker. Genom ett lyckat pr-knep bjöd partierna i augusti 2004 upp journalister till Centerledaren Maud Olofssons hem i Högfors, Västerbotten. Under två dagar utspelades ett slags *rite de passage*. Den ännu ganska tunna politiska plattformen hade redan förberetts i Stockholm och nu skulle övergången till en ny samhörighet uttryckas symboliskt, om än vad som framstod som ganska improviserat. Det finns förstås ingen fast liturgi för sådana handlingar och på ett typiskt vis prövades en rad sätt att manifesteras grundandet av det nya samarbetet. Partiledarna lät sig fotograferas i kökssoffan tillsammans under en bonad som sa ”Det bästa vi har är varandra”, och Olofsson bjöd på en buffé med västerbottniska specialiteter. I en annan *performance* planterade de varsin

Maud Olofsson, Lars Leijonborg, Göran Hägglund och Fredrik Reinfeldt planterar träd. *Dagens Nyheter* 2017-01-19, Foto: Sofie Wiklund/TT

tallplanta på en myr utanför gården. I likhet med traditionella övergångsriter ingick också en prövning, i alla fall en fingerad: mest omtalat blev nämligen ryktet om att de skulle bada i en badtunna på gården, vilket dock aldrig genomfördes. Namngivningen av samarbetet hade särskilt glatt Kristdemokraternas ledare, som menade att "Alliansen" påminde om en förlovning. Ett nytt politiskt äktenskap hade instiftats. (Kratz, 2008, s. 226 ff.)

Just handlingen att bjuda hem, och att dela en måltid, blev ett återkommande tema i de upprepade ritualer som skulle hålla alliansbygget starkt. Det följande året var det dags för Kristdemokraternas partiledare, Göran Högglund, att bjuda hem sina allianskollegor till sin bostad i Bankeryd. Under två augustidagar samlade han journalister som fick fika och äta lunch med allianspartierna – bland annat Högglunds hembakade nötkaka med zucchini som "hemlig" ingrediens – under det att samarbetet fördjupades i realtid (Kratz, 2008, s. 315–319). Denna gång knöts de symboliska måltiderna till ett mer substantiellt reformpaket som arbetades fram bakom fönstren i medelklassvillan i mexitegel, i det som beskrevs som "Bankeryds-uppgörelsen" inför den kommande valrörelsen.

I den demonstrerade sammanhållningen sker en rolltagning som har en tydlig rituell dimension. Partiledarna lämnar sina funktioner som rivaler och uppgår i en ny tillfällig identitet. De framträder i mer vardagliga kläder än vanligt och delar en enkel måltid. Måltiden är i traditionella ritualer en gemenskapshandling och markerar en väg in i eller ut från en rituell fas, där deltagarna är jämlika – samma plats vid bordet, lika stor tillgång till mat liksom makt (O'Connor, 2015). I en så specifikt antagonistisk social praktik som politiken blir symboliska manifestationer som dessa en demonstration av att politikerna kan stiga ur sina politiska roller och visa upp sin vänskap, vilket symboliskt fungerar som en gestaltning av en mer djupgående grund för samarbete än endast politiska intressegemenskaper. Genom ritualen visas denna fantasi om ett framtida nära samarbete upp varmed idén i någon mening transformeras inför åskådarna. Så i dessa typer av "spektakel", som får en relativt stor plats i det medialiserade politiska dramat, fungerar vardagshandlingar, som att exempelvis äta en korb tillsammans, som potentiellt kraftfulla symboler för etablerandet av gemenskaper.

Alliansen använde frekvent dessa uttryck, och ofta i kombination med andra symboler, inte minst resan. Kampanjresor har gjorts sedan länge och fungerar som ett sätt att legitimera en kontakt med det folk som partier önskar representera. Som kampanjmetod har den sin mest kända manifestation i amerikansk politik. James R. McLeod har, som tidigare framgått, diskuterat presidentvalskampanjers socio-dramer, som Clinton/Gores kampanjresa 1992, "the bus tour", som i stort sett direktsändes och fungerade som en manifestation av kandidaternas nära förbindelse och deras kontakt med väljarna i hjärtlandet. Den stod i bjärt kontrast mot motståndarna Busch/Quayles distanserade kampanj. Under valrörelsen 2006 gjorde Alliansen ofta gemensamma buss- och tågresor för att konstituera och kommunicera sin politiska gemenskap. Dessa handlingar upprepades sedan regelbundet, ofta i kombination med presentationen av en sakpolitisk nyhet. Sommaren 2012 firade

Alliansens ledare blåser ut ljus under en tågresa 2012. Foto: Malin Hoelstad / *Svenska Dagbladet*, 2015-10-31

Alliansen åtta år vilket visades upp under en tågresa mellan Stockholm och Linköping. Prinsessstårta i alliansens orangea färg stod på menyn. Samtidigt presenterades en stor infrastruktursatsning på järnvägen.

Även om dessa Alliansens iscensättningar var uppenbara pr-kampanjer – och fick kritik av oppositionen för detsamma (t.ex. Olsson & Nilsson, 2005) – så fungerade de likafullt som rituella handlingar. Så länge de upprepade uppvisningarna också visade fram nyheter i form av politiska förslag så accepterades pr-kampanjerna. För att visa upp hängivenheten till samarbetet måste partiledarna också som sagt återkommande på ett trovärdigt sätt offra den egna identiteten. Ritualen fungerar inte om inte deltagarna lämnar sina roller som konkurrerande politiker med olika stor makt och status och framträder som jämlika.

Men det fanns en risk inlagd i pr-strategin: hur länge kunde dessa ritualer upprepas?

Den misslyckade ritualen

Alliansen var under flera år ett i Sverige unikt samarbete med stor samsyn och med den hegemoniska Socialdemokratin som gemensam fiende, och denna enhet manifesterades som framgångsrikt regelbundet. Men under tiden som enskilda partiledare byttes ut – Leijonborg mot Björklund (FP), Olofsson mot Löf (C), Reinfeldt mot Kindberg Batra (M), Häggglund mot Busch (KD) – så uppstod också ökade spänningar mellan allianspartierna, och därmed senare ett behov att allt oftare återetablera enheten, om än med allt mer ansträngda gester.

Som framgick ovan finns det risker med upprepning av politiska ritualer. De kan uppfattas som innehållslösa, som mindre autentiska och därmed som iscensatta endast för effektens skull. När Annie Löf i december 2014 bjöd hem sina allianskollegor till Maramö för att inför ett pressuppbud grilla korv ville de upprepa det

Alliansen grillar korv i Maramö, omringade av fotografer. Foto: Björn Lindahl, *Aftonbladet* 2013-02-26.

mediala dramat i Högfors och Bankeryd. Journalisterna såg på medan partiledarna överlade i Lööfs bostad, och sedan gick ut för att presentera ett nytt förslag och samtidigt visa upp den fortsatta samhörigheten. Centerns pr-strateger hade använt ett beprövat recept men med delvis nya ingredienser. Denna gång visade partiledarna upp sig när Alliansens flagga hissades, foto togs i den lööfska ”tv-soffan” och partiledaren la ut bilder på Twitter av måltiderna: ”Gös från sjön Bolmen bjuds det till middag! Lunchen med isterband var från Vaggeryd” (Lööf, 2013). Det hade dock redan innan framgått att det fanns en begynnande splittring bland partierna, och den presenterade nyheten var inte av stora politiska mått: det bestämdes att de skulle träffas igen, denna gång i form av ett större ”konvent” det följande året. Alliansens *performance* blev denna gång brett hånad (t.ex. Holmqvist & Westin, 2013).

Med Girards termer är det klart att händelsen illustrerar en mimetisk kris. I Maramö blir imitationerna helt enkelt för lika, inte en upprepning av den rituella effekten när projektet grundades, utan en härmning av själva den rituella gesten. Resultatet blev som framgått ett misslyckande. Offentlighetens sätt att svara på denna kris ska förstås som en differentiering av spektaklet från kollektivet, verkställt genom satir och hånfulla kommentarer på sociala medier, liksom på ledarsidor. Också bland sympatisörer fanns ett behov till distansering. *Expressens* ledare formulerar exempelvis en tid senare kritiken på ett tydligt sätt: ”duger inte att bara grilla korv i fyra år till” (Kronqvist, 2014). Här kom alltså den rituella symbolen att vändas mot det politiska projektet och mot det som många uppfattade som idélöshet. Liknande respons fick också flera andra av Alliansens tillställningar. Allra mest hånad var sannolikt Alliansens ”valkickoff” 2014 där en stor samling av de fyra partiernas företrädare hade samlats, iklädda identiska orangea t-shirtar framför en likadant klädd konferencier, starkt uppvarvad som fick politikerna att dansa till Ny demokratis gamla kampanjlåt ”Häng med, häng med” och Irene Caras klassiska ”Fame”.

Den mimetiska krisen var närmast total på alliansens valkickoff 2014. Foto: Youtube/TV4.

Ritualer och sociala dramer i valrörelsen 2022

Jag ska avsluta genom att återknyta till valrörelsen 2022. Här såg vi ett flertal ritualiserade handlingar som inte gav den effekt som åsyftades utan snarare leder till ett socialt drama och visade upp en underliggande kris. Inför valet 2022 var Alliansen sedan länge död. En låsning uppstod i och med att tre borgerliga partier hade sagt sig redo att regera med SD:s stöd, dock utan ett regeringssamarbete. Centern höll fortfarande dörren öppen för högerpartierna men sa sig också vara redo för ett regeringssamarbete med Socialdemokraterna, men utan ”ytterkantspartiet” Vänsterpartiet, som dessvärre samtidigt framstod som ett nödvändigt stödparti med tanke på den politiska låsningen i två grupper som huvudsakligen skilde sig genom olika inställningar till SD. Journalister och politiska kommentatorer la stor möda på att partiledarna skulle svara tydligt på frågan om de två ”lagen”. Det blev en återkommande lekfull övning för partiledarna i intervjuer med olika rekvisita. I TV4 symboliserades varje parti av en kaka på det klassiska kakfatet, och uppgiften var att välja ut sina favoriter; i Svt skulle partiledarna gå fram till en stor pekskärm och dra partisymboler in i antingen en ruta för regeringen eller en för stödpartier. När det var Annie Lööfs tur drog hon symbolerna fram och tillbaka med resonemang om vad som var ”möjligt”, vad som ”skulle vara” önskvärt efter förhandlingar och samtal, samtidigt som utfrågarna ville få henne att låsa in symbolerna i två lag och att resonera utifrån vad som var ”realistiskt”. Med Turners begrepp förelåg en latent spänning mellan det indikativa och det subjunktiva. Å ena sidan en (indikativ) önskan att skapa en tydlig lösning på det sociala drama som utspelade sig, å andra sidan en (subjunktiv) önskan från politikens håll att behålla ett mått av ambivalens och öppenhet i frågan om ”vem tar vem”.

Till stor del avstod partierna därmed att iscensätta ritualer som symboliskt konstituerade en förvalskoalition, dock med ett undantag. Ett av valets huvudfrågor gällde energiförsörjning, och de borgerliga partierna M, SD, KD och L planerade en gemensam bussresa med partiernas energipolitiska talespersoner, det vill säga en

Arman Teimouri lämnar symboliskt de andra energipolitiska talespersonerna, Camilla Brodin (KD), Mattias Bäckström Johansson (SD) och Carl-Oskar Bohlin (M). Foto: Magnus Hjalmarson Neideman, SvD 2022-08-23

sorts kampanj på lägre nivå. En inhyrd minibuss med slogan ”Ny energi för Sverige” skulle den 23 augusti ta dem till Forsmarks kärnkraftverk, och sedan vidare med fler besök. De fyra partierna hade tidigare skrivit en debattartikel tillsammans, men den symboliska manifestationen hade uppenbart ett större emotionellt värde. Hur kunde Liberalerna delta i denna resa, frågade sig många i partiet och det var uppenbart att de stod inför en politisk kris. Scenen för ett socialt drama var satt, och aktörerna kunde inta sina respektive roller. Var ”Ny energi för Sverige” en kampanj för ett regelrätt samarbete? Vilka var deras roller på denna resa, och hur skulle den benämnas? Som ofta annars kunde de ritualiserade vändningarna följas i språket eller i form av metadebatter om ordval. Liberalerna hävdade att det bara var ett ”verksamhetsbesök” eller ett ”studiebesök”, rentav en ”klimatsmart” samåkning. Kristdemokraternas Kamilla Lundin däremot beskrev den vitsigt som en powerturné, och Moderaterna mer sakligt som en ”turné för att manifestera enhet”. Sverigedemokraternas Mattias Bäckström hade inga skäl att tona ned på anspråken och använde Facebook för att sprida information om att en ”Gemensam valkampanj” nu drog igång: ”Segerbussen rullar mot valvinst”, skrev han segervisst (Thurfjell, 2022). Kritiken från Liberalerna lät inte vänta på sig, och många uttryckte sitt missnöje i starka ordalag – nyheten om den gemensamma turnén var ”som att bli spottad i ansiktet”, sa en av kritikerna, enligt *Resumé* (Törner, 2022). Utgången av dramat illustrerades i tidningarnas bildsättning, med Liberalernas talesperson Arman Teimouri som symboliskt vandrar bort från de övriga tre.

Avslutning

Samtidens politik kommer till oss till stor del genom symboliska handlingar, reflekterade via politisk rapportering och sociala medier, och kan förstås som uttryck för

återkommande sociala dramer och rituella manifestationer. I det vidare antropologiska perspektiv som antas här framstår de som olika sätt att hantera eller svara på politiska kriser och förändringar i maktförhållanden. Victor Turners begrepp kan hjälpa oss att lysa upp de politiska och kulturella uttryck som visas upp i offentlighetens olika medier. Det ”sociala dramat” tycks å ena sidan ha funktionen att reglera en politisk-social ordning; å andra sidan pågår ett större medialt drama som, med Turners ord, fungerar som en sorts anti-struktur till den förra och med funktionen att kulturellt bearbeta det sociala dramat. Dessa ritualer spelas ut på olika nivåer, och som visats kan de uppfattas som skilda sätt att hantera samma kriser, eller, på ett annat plan, som motsatsen mellan valrörelse och de mer reglerade regeringsperioderna.

Artikeln har också velat lyfta fram en problematisk tendens till likformighet inom politiken, liksom till konflikt. En hypotes är att partier och politiker i allt högre grad ägnar sig åt att imitera konkurrenters och koalitionspartners retorik och symboliska uttryck, något som har kopplats till det som René Girard beskriver som den mimetiska krisen. Denna problematik, föreslår jag, är en av orsakerna till de dramer och ritualer som utspelas i medierna.

Referenser

- Agenda. (27 november 2022). Pehrsons balansakt. <https://www.svtplay.se/video/jAmxbxv/agenda/igar-21-15?info=visa>
- Balandier, G. (2005). *Le grand dérangement*. Presses Universitaires de France.
- Björkman, F. (23 november 2019). Ett nytt äktenskap. Jimmie Åkesson redo att vänta in M och KD: ”Nytt äktenskap”. *Dagens Industri*. <https://www.di.se/nyheter/jimmie-akesson-redo-att-vanta-in-m-och-kd-nytt-aktenskap/>
- Bell, C.M. (2009[1992]). *Ritual theory, ritual practice*. [Ny uppl.]. Oxford University Press.
- Bennett, W. L. (1977). The ritualistic and pragmatic bases of political campaign discourse. *The Quarterly Journal of Speech*, 63(3), 219–238. <https://doi.org/10.1080/00335637709383384>
- Blumenthal, S. (1980). *The permanent campaign: inside the world of elite political operatives*. Beacon Press.
- Busch, E. (4 juli 2022). Ebba Buschs tal i Almedalen (2022). Kristdemokraterna. <https://kristdemokraterna.se/arkiv/nyheter/2022/2022-07-05-ebba-buschs-tal-i-almedalen>
- Burke, K. (1967). *The philosophy of literary form: studies in symbolic action*. (2. ed.). University of California Press
- Butler, J. (2013). Bodies in Alliance and the Politics of the Street. I *It's the Political Economy, Stupid*, 118–124. Pluto Press.
- Carter, M.F. (1991). The Ritual Functions of Epideictic Rhetoric: The Case of Socrates' Funeral Oration. *Rhetorica*, 9(3), 209–232. <https://doi.org/10.1525/rh.1991.9.3.209>
- Damon, F.H. (2003). What Good Are Elections? An Anthropological Analysis of American Elections. *Taiwan Journal of Anthropology*, Vol. 1 (2003), 39–81.
- Foret, F. (2010) European Political Rituals: a Challenging Tradition in the Making. *International Political Anthropology* Vol. 3 (2010) No. 1.
- Genep, A.V. (2019). *The rites of passage*. (Second edition). The University of Chicago Press.
- Girard, R. (2017). *Evolution and conversion: dialogues on the origins of culture* [Elektronisk resurs].
- Grimes, R. L. (2003). Ritual theory and the environment. *The Sociological Review* (Keele), 51(s2), 31–45. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2004.00449.x>

- Gullberg, A. (20 november 2022). Pehrson: ”En massa sjuka saker är borta från avtalet”. *Expressen*. <https://www.expressen.se/kultur/pehrson-en-massa-sjuka-saker-ar-borta-fran-avtalet/>
- Helmerson, K. (25 november 2022). Johan Pehrson (L) om påstådda ursäkten till SD: Aldrig hänt. *Sveriges Radio*. <https://sverigesradio.se/artikel/johan-pehrson-l-om-pastadda-ursakten-till-sd-aldrig-hant>
- Herzog, H. (2011). The election campaign as a liminal stage – negotiations over meanings. *Sociological review* 35:559–574.
- Holm, I. (1991). *Politik som teater: från Bastiljen till Helgeandsholmen*. Carlsson.
- Holmqvist, A. & Westin, J. (26 februari 2013). Mötet i Maramö hånas. *Aftonbladet*. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/jPmnp0/motet-i-maramo-hanas>
- Holtz-Bacha, C., & Strömbäck, J. (Eds.) (2012). *Opinion polls and the media. Reflecting and shaping public opinion*. Palgrave Macmillan.
- Kertzer, D.I. (1988). *Ritual, politics and power*. Yale University Press.
- Kratz, A. (2008). *Reinfeldt: ensamvargen*. Norstedt.
- Kristersson, U. (17 januari 2023). Europaparlamentet. Fullständigt förhandlingsreferat. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2023-01-17_SV.html
- Kronqvist, P. (4 december 2014). Ni kan inte grilla korv i fyra år till. *Expressen*. <https://www.expressen.se/ledare/patrik-kronqvist-ni-kan-inte-grilla-korv-i-fyra-ar-till/>
- Lööf, A. @annielloof (25 februari 2013). Twitterpost [nuvarande X] *Gös från sjön Bolmen bjuds det till middag! Lunchen med isterband var från Vaggeryd.*
- Madestam, J. (16 september 2022). Så har tonläget i slutdebatterna i politiken förändrats genom åren. *Expressen*. <https://www.expressen.se/tv/nyheter/val-2022/se-hur-tonlaget-i-slutdebatterna-forandras-genom-aren/>
- Mehrens, P. (2022) *Sparagmos: retorisering, dramatisering och rituell desintegration av offentligt språk under covid 19-pandemin*, I Löfgren, L., Schou Therkildsen, L., & Rosengren, M. *Pandemiska reflektioner: retoriska och litteraturfilosofiska undersökningar i coronas tid*. [Uppsala universitet. Litteraturvetenskapliga institutionen. Avdelningen för retorik].
- McLeod, J.R., The Sociodrama of Presidential Politics: Rhetoric, Ritual, and Power in the Era of Teledemocracy, *American Anthropologist*, Vol 101, Issue 2, 359-373.
- Nationalencyklopedin. (u.å.). Ritual. Hämtad 6 juni 2023 från <https://www-nese.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ritual>
- Nord, L., & Strömbäck, J. (2018). *Svenska valrörelser: väljare, medier och partier under 2000-talet*. Santérus förlag.
- O’Connor, K. (2015). *The never-ending feast: the anthropology and archaeology of feasting*. Bloomsbury Academic.
- Olsson, L. & Nilsson, D. (28 augusti 2005). Nuder dömer ut ”pr-kampanj”. *Svenska Dagbladet*. <https://www.svd.se/a/71e5021b-1400-3793-85e3-edcad1bae271/nuder-domer-ut-pr-kampanj>
- Olsson, H. (22 januari 2022). Oklart om Åkesson fått en ursäkt för ”brun sörja” *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/sverige/oklart-om-akesson-fatt-en-ursakt-for-brun-sorja/>
- Pehrson, J. (5 juli 2022). Johan Pehrsons tal i Almedalen (2022). Liberalerna. <https://www.liberalerna.se/nyheter/johan-pehrsons-tal-i-almedalen>
- Podemann Sørensen, J. (2003). The rhetoric of ritual. *Scripta Instituti Donneriani Aboensis*, 18, 149–161. <https://doi.org/10.30674/scripta.67289>
- Pike, S.M. (2017). *For the wild: ritual and commitment in radical eco-activism*. University of California Press.
- Ray, A. G. (2004). The Permeable Public: Rituals of Citizenship in Antebellum Men’s Debating Clubs. *Argumentation and Advocacy*, 41(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/00028533.2004.11821614>
- Ray, A. G. (2007). The Rhetorical Ritual of Citizenship: Women’s Voting as Public Performance, 1868–1875. *The Quarterly Journal of Speech*, 93(1), 1–26. <https://doi.org/10.1080/00335630701326845>

- Stenberg, E. (7 juni 2019). Ebba Busch Thor har gett SD två stora genombrott. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/nyheter/politik/ewa-stenberg-ebba-busch-thor-har-gett-sd-tva-stora-genombrott/>
- Public Service. (27 november 2022). *God morgon världen*. Sveriges Radio. <https://sverigesradio.se/avsnitt/2046192>
- Teorell, J., Bäck, H., Hellström, J. & Lindvall, J. (2020). *134 dagar: om regeringsbildningen efter valet 2018*. Makadam.
- Thurfjell, K. (23 augusti 2022). L: ”Stora problemet är inte att jag samåker”. *Svenska Dagbladet*. <https://www.svd.se/a/0GeAk0/beskrivningarna-av-m-kd-sd-och-l-s-bussresa-spretar>
- Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige* (2022). <https://via.tt.se/data/attachments/00551/04f31218-dccc-4e58-a129-09952cae07e7.pdf>
- Turner, V.W. (1982). *From ritual to theatre: the human seriousness of play*. Performing arts journal publ.
- Turner, V.W. (1970). Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites de Passage. I *The forest of symbols: aspects of Ndembu ritual*. Cornell University Press.
- Turner, V.W. (1969). *The ritual process: structure and anti-structure*. Cornell University Press
- Törner, A. (22 augusti 2022). Kampanjbråk om L:s och SD:s bussturné: ”Som att bli spottad i ansiktet”. *Resumé*. <https://www.resume.se/alla-nyheter/nyheter/kampanjbrak-om-ls-och-sds-bussturne-som-att-bli-spottad-i-ansiktet/>
- Viklund, J. (2022). Den politiska hanteringen av sorg i coronakrisen: berättelser och ritualer i demonstrativ politisk retorik. I Löfgren, I., Schou Therkildsen, L., & Rosengren, M. *Pandemiska reflektioner: retoriska och litteraturfilosofiska undersökningar i coronas tid*. [Uppsala universitet. Litteraturvetenskapliga institutionen. Avdelningen för retorik].
- Åsard, E. (8 april 2014): Triangulering – ord som används lika ofta som fel. *Svenska Dagbladet*. <https://www.svd.se/a/19a1c20b-6194-3f93-80da-46822bc5fd7f/triangulering-ord-som-anvands-lika-ofta-som-fel>